

Şu'ayb el-Arnaût (1346-1438/1928-2016)

Suriye'nin XXI. yüzyılın önde gelen hadis münekkid ve muhakkiki Şu'ayb el-Arnaût seksen sekiz yaşında 27 Ekim 2016 (26 Muharrem 1438) Perşembe günü Ürdün'ün başkenti Amman'da geçirdiği kalp krizi sonucu vefat etti. el-Misânî semtinde bulunan Mescidü'l-Fayha'da Cuma namazını müteakip kılınan cenaze namazının ardından Amman'daki Sahâbu'l-İslâmiyye kabristanına defnedildi. Ömrünü başta hadis olmak üzere İslâmî İlimlerle dair eserlerin tahkikine adayan el-Arnaût iki yüz elli cilde yakın eserin tahkikiyle İslâm ilim mirasına önemli katkılarda bulundu. Geriye dördü erkek, altısı kız olmak üzere on çocuk bırakan el-Arnaût'un kitapları oğlu Abdülazîz tarafında Türkiye'ye vakfedildi.

Şu'ayb b. Muharrem el-Arnaût, aslen Arnavutluk Cumhuriyeti'nin kuze-yinde yer alan İşkodra şehrindedir. Babası Muharrem Efendi o zamanlar vilâyet merkezi olan bu şehirde ziraatla uğraşan, âlimlere karşı son derece muhabbet duyan samimi bir Müslümandı. 1925'te iktidarı zorla ele geçirip cumhurbaşkanı olan Ahmet Zogu'nun, Batı yaşam tarzını benimseyerek bunu halka dayatması sonucu Müslümanlar üzerinde baskılar son derece arttı. Bunun üzerine çevresindeki âlimlere danışarak “inançları yüzünden baskıya maruz kalan Müslümanın hicret etmesi”¹ ve Şam'ın faziletlerine dair² öğrendiklerinden hareketle 1926 (1345) yılında arkadaşı Nuh Necati³ ile birlikte önce Mısır'a gitmiş, oradaki ahvali beğenmemesi üzerine daha sonra Dımaşk'a yerleşmiştir.

¹ bkz: en-Nisâ 5/97

² bkz: Muhammed b. İsmâ'il el-Buhâri, *el-Câmi'u's-sahîhu'l-muhtasar* (üçüncü baskı, Beyrut: Daru İbn Kesir 1407/1987) I, 351/990, VI, 2598/6681, Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, *Câmi'u't-Tirmizî*, (birinci baskı, Beyrut: Dâru-İhyâi't-Turâsi'l-'Arabi) 817/2122, Ahmed b. Hanbel, *Müsnedü'l-İmâm Ahmed b. Hanbel*, Tahkik: Şu'ayb el-Arnaût, (üçüncü baskı, Amman: Müs-setü'r-Risâle 1420/1999) XXIV, 362/15596,15597, XXXIII, 72/20361,20367.

³ Meşhur muhaddis merhum Muhammed Nâsirüddîn el-Elbânî'nin babasıdır (el-Elbânî'nin hayatı için bkz. İbrahim Hatiboğlu, “Nâsirüddîn el-Elbânî (1332-1420/1914-1999), *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, 1/2, 2003, ss. 219-223).

Babasının Dımaşk'a hicretinin ikinci senesinde Ağustos 1928 (1347) yılında Mescidu'l-aksab mahallesinde dünyaya gelen el-Arnaût, beş yaşında başlamış olduğu el-Medresetü'l-İlmiyyetü't-Ticâriyye'den dördüncü sınıftayken hocasının kendisini dövmesi üzerine ayrılarak Medresetü'l-edebi'l-Arabiyye'ye devam etmiştir. On iki yaşında beşinci sınıfı bitirdikten sonra artık okumak istemediğini babasına bildirir. Böylece okul hayatını sonlandıran el-Arnaût hem çalışmaya başlar hem de kendinde hâsıl olan Kur'an'ı anlama isteği ve ailesinin de kendisini bu yönde teşvik etmesiyle başta Arapça olmak üzere İslâmî ilimlere yönelir.

İlk eğitimini, babasının sadece tanıdığı âlimlerden ders almasına izin vermesi üzerine, evlerinde sık sık toplanıp ilmi tartışmalar yapan Arnavut asıllı hocalardan alır. Bunlardan el-İmâratü'l-Civâniyye mahallesinde Mescidu'l-umeriyye de imam olan Süleyman el-Gâveci el-Elbânî, Şu'ayb'in ders aldığı ilk kişidir. el-Gâveci'nin imam olduğu camide kendisinden; Hanefî furî-i fikhına dair *Nuru'l-izâh*'ın şerhi eş-Şurunbilâlî'nin *Merâkî'l-felâh*'ını et-Taḥâvî şerhiyle birlikte, ez-Zernûcî'nin *Talîmu'l-müte'allim Ṭarika't-Te'allüm*'ünü, İmam Birgîvî'nin *et-Tarikatu'l-Muhammediyye*'sini, İmam Birgîvî'nin *Avâmil*'ini ve *İzhârû'l-ezhâr*'ını Adalı şerhiyle ve İbn Hâcib'in *Kâfiyye*'sini de Mollâ el-Câmî şerhiyle birlikte Osmanlı medrese usulüne göre okumuştur. Hanefî mezhebine sıkı sıkıya bağlı ve İstanbul'daki dini eğitim müesseslerinde eğitim görmüş olan Nâsırüddîn el-Elbânî'nin babası Nûh en-Necâtî el-Elbânî'den, Hanefî mezhebinde önemli bir yeri olan Ebû'l-Hüseyn el-Kudûrî'nin *Muhtasaru'l-Kudûrî*'sini okudu. Sonrasında Şam bölgesi muhaddislerinden Bedrüddîn el-Hasenî'nin öğrencisi ve Arapça ilimlerine son derece vakıf olan Ârif ed-Düvecî'den *Kavâ'idu'l-lugati'l-Arabiyye* ve Abdülhakîm el-Afgânî'nin *Keşfu'l-hakâik fi Şerhi Kenzi'd-dekâik*'ini okumuştur. Emevî Camii'nde (Camî'u benî Ümeyyetî'l-kebîr) ders veren ve daha sonradan el-Arnaût'un hocalarından olacak Muhammed Sâlih el-Farfûr'un öğrencisi Edîb el-Kellâs'tan üç sene Arapça okuyan Şu'ayb el-Arnaût, *Kavaidu'l-lugati'l-Arabiyye*'nin dördüncü cildini ve *Şerhu Ebn 'Aqîl*'i okudu. Bu süre zarfında Arapçasını iyice ilerleten el-Arnaût Sibeveyh'in kitabının muhtasarı olan Zemahşerî'nin *el-Mufasssal*'ını ve İbn Hişâm'ın *Şuzûru'z-Zehab*'ini kendi kendine okudu. el-Arnaût'un Edîb el-Kellâs'tan sonra, yirmi yaşlarındayken derslerine başladığı, kendisinden birçok eseri okuduğu, hayatında önemli bir yeri ve yetişmesinde en çok emeği olan hocası, o devrin önemli âlimlerinden Bedrüddîn el-Hasenî ve Sâlih b. Esed el-Hımsî'nin öğrencisi, aynı zamanda Hanefî mezhebine son derece bağlı Muhammed Sâlih el-Fârfûr'dur. Tefsir, fıkıh ve Arapça ilimlerinde derinlemesine bilgisi ve aynı zamanda şair olan bu hocasından Cuma günleri hariç sabah ve yatsı namazlarından sonra fıkıh, hadis, Arap diline dair birçok kitap okumuştur. Okuduğu kitaplar arasında Suyûtî'nin *Tedribu'r-râvî*'si, Nesefî'nin *Tefsîru'n-Nesefî* ve *Şerhu'l-Menâr*'ı, Müslim'in *el-Câmî'u's-Sahîh*'i, el-Aynî'nin *Umdetu'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*'si,

Cürcânî'nin *Esrâru'l-belâğa* ve *Delâilu'l-icâz*'ı, Hâşiyetu İbn Abidîn'in birkaç cildi, el-Müsilî'nin *el-İhtiyâr*'ı, İbrahîm el-Bâcûrî'nin *Şerhu Cevhereti't-tevhîd*'i, Cürcânî'nin *Ferâizu's-sirâciyye*'si ve Aristo'nun *el-Mantıku's-sûrî*'si bulunmaktaydı. İslâmî ilimlerde belli bir seviyeye gelen el-Arnaût'u hocası Sâlih el-Fârfür Câmî'ü-Sâdât'da fıkıh dersleri vermesi için görevlendirdi. Bir süre sonra da hocasının kurmuş olduğu Ma'hedü'l-Fethi'l-İslâmî'de dersler vererek çalışmaya başladı.

Ellili yılların başında Dımaşk'ta Mustafa es-Sibbâ'î'nin öncülüğünde yeni bir İslâmî hareketin yayılmasıyla, kitap rafları Hasan el-Bennâ'nın, Mevdûdî'nin, Ebü'l-Hasen en-Nedvî'nin, Cemâlüddîn el-Efgânî'nin, Muhammed Abduh'un kitaplarıyla dolmaktaydı. Bu yeni akımın temsilcilerinin kitaplarını da okuyan el-Arnaût, böylece muasır İslâm anlayışına da muttali oldu.

Tefsir, fıkıh ve Arapça ilimlerinde uzmanlaşan el-Arnaût, bir üniversite öğrencisinin kendisine bir hadisin tahrîci hakkında soru yöneltmesiyle uzun ara-malar sonucu cevabı ancak rastlantı vesilesiyle bulması, kendisinde hadis ilmini ihmal ettiği düşüncesini uyandırdı. Hocalarının taklit kültürüne aşırı bağlı kalıp, rivâyetlerin sahih olanı olmayandan ayırmada mensubu oldukları mezhebin fıkıh kitaplarına başvurarak çözmeleri ve hatip ve vaizlerin sıhhatine dikkat etmeden çoğu zaman zayıf ve mevzu hadis kullanmaları yüzünden çevresinin ve kendisinin bu alanda geri kaldığını düşünerek, eksiklerini kapatmak için bu alana yöneldi.

1950'li (1370) yıllarda Dımaşk'a gelen, Hintli muhaddis Muhammed İbn Ali el-Bekrî'den icazetli, *Kütüb-i Sitte*'yi senetleriyle ezbere bilen Abdullah el-Habeşî'den hadis metinleri okumaya başladı. Hadis ilmine hem nazari hem de amelî açıdan bakan el-Arnaût, nazarînin hadis metinlerini okumak amelînin ise bu ilmi dirâyeten öğrenmek olduğunu düşünmekteydi. Şam'da hadis ilmini hem dirâyet hem de rivâyet açısından bilen olmadığından bu alanda çalışmaya başlayan el-Arnaût, okumuş olduğu birçok hadis usulü kitabı vesilesiyle ilk olarak Tirmizî'nin *Sünen*'inin tahrîcine başlar. O dönemde yıldızı parlamakta olan Nâsirüddin el-Elbânî'den bu konuda yardım istemişse de vakti olmadığı cevabını alan el-Arnaût, günde beş hadis tahrîc etmek suretiyle bir buçuk sene devam edecek olan tahrîc işine daha önceden okumuş olduğu birçok hadis usulü kitabının birikimiyle ferdi olarak başladı. Tahrîçlerine devam ederken o dönemde gittikçe yaygınlaşan Ahmed Muhammed Şâkir, Râgıb et-Tabbâh, Ahmed el-Gumârî ve Nâsirüddin el-Elbânî'nin tahkikleriyle bu alana da yönelmeye başlayarak bu alandaki ilk çalışması olan Ali İbn Mukarrab el-Uyûnî'nin *Dîvan*'ının matbu nüshasındaki hataları düzeltmeye çalıştı. Çözemediği kısımlar için Şam Üniversitesi'nde ki Râgıb et-Tabbah'dan yardım aldı.

1956'da (1376) el-Ma'hedü'l-Arabiyyu'l-İslâmî'de müderris olarak çalışmaya başladı. 1959 (1379) yılının başında Züheyr eş-Şavîş tarafından Dı-

maşık'ın el-Halbûnî sokağında el-Mektebu'l-İslâmî tahkik çalışmaları için hizmete girdi. Burada kendisinden yardım istenilmesi üzerine Abdülkâdir el-Arnaût'la birlikte, İbn Zavyân'ın *Menâru's-sebil fi şerhi'd-delîl*'ini (Beyrut,1979) tahkik etti. eş-Şavîş'in kendisinden el-Mektebu'l-İslâmî'de çalışması noktasında ısrarları üzerine, el-Ma'hedu'l-Arabıyyu'l-İslâmî'de sabahları iki saat ders verip, geri kalan vaktini tahkik çalışmaları için el-Mektebu'l-İslâmî'de geçirmeye başladı. Burada tahkik ilminin inceliklerine vakıf olmak isteyen el-Arnaût, Ahmed Muhammed Şâkir ve Abdulazîz el-Mîmanî'nin yapmış olduğu tahkikleri inceledi. Ahmed Muhammed Şâkir'le çalışmış, onun tahkik metoduna vâkıf, bu sahada son derece uzman ve Arabî ilimlerinde hakkında "Şam'da onun gibisi yok" denilen Ahmed Râtib el-Neffâh'tan tahkik ilminin inceliklerini öğrendi. Yaptığı işte dakiklığı seven ve tahkiklerini en iyi şekilde oluşturmayı hedefleyen el-Arnaût, Abdülkâdir el-Arnaût'la⁴ birlikte Hanbelî mezhebinde önemli yeri olan er-Ruheybânî'nin *Metâlibu evvelıyyi'n-nehı fi şerhi gâyeti'l-muntehâ* (Beyrut 1961) ve İbn Kudâme el-Makdisî'nin *el-Kaфі fi fıkhı'l-ımmâm Ahmed* (Beyrut 2003) kitaplarını tahkik ettikten sonra, farklı mezheplerdeki tahkiklerinde herhangi bir yanlış anlaşılmaya mahal vermemek için Hanbelî mezhebinde derinlemesine vukûfiyeti olan ve vefâtına kadar kendisine mulâzemet edecek olan Hanbelî fakihî Abdülkâdir el-Hattâvî'den (v. 1981/1402) el-Merdâvî'nin *el-İnsâf*'ının mukaddimesini ve Abdülkâdir ibn Bedrân'ın *el-Medhal ilâ mezhebi'l-İmmâm Ahmed ibn Hanbel*'ini okudu.

Bir mecliste Ali et-Tantâvî'nin sorduğu soruya verdiği cevapla dikkat çeken el-Arnaût, Abdülganî et-Tantâvî'nin de hazır bulunduğu Kur'ân-ı Kerim tefsiri derslerine davet edilerek, belli bir süre bu derslere katıldı.

el-Arnaût, Abdülkâdir el-Arnaût ile İbnü'l-Cevzî'nin *Zâdu'l-mesîr*'ine (Beyrut 1984) yapmış olduğu tahkik basımı sonrasında el-Mektebu'l-İslâmî'nin sahibi Züheyr eş-Şavîş ile yaşadığı bir sorun yüzünden 1968 (1388) yılında çalışma ortamını değiştirerek, arkadaşı Abdülkâdir el-Arnaût ile çalışmalarına el-Mektebetu'z-Zâhiriyye'deki bir çalışma odasında devam etti. Burada o dönemin önemli muhakkiklerden biri olan Nâsırüddin el-Elbânî'nin de çalışmasıyla üç Arnavut burada bir araya gelmiş ve böylece el-Mektebu'l-İslâmî'nin İslâm dünyasına kazandırdığı birçok eserin bu odada tahkik edilmeye başlanmasının önü açılmıştı.

Babasının Dimaşık'a hicreti sırasında yol arkadaşı olan Nuh Necâtî'nin oğlu Nâsırüddin el-Elbânî, el-Arnaût'dan on dört yaş büyüktü. Şu'ayb, el-Mektebu'l-İslâmî'deki görevi gereği onun yapmış olduğu tahkikleri inceleyerek düzeltme yapmaktaydı. Zaman zaman Abdülkâdir el-Arnaût ile karıştırılan Nâsırüddin el-Elbânî, hadisleri tashihteki menheci ve özellikle metin tenkidi yapmaması başta olmak üzere bazı konularda el-Arnaût ile ayrılığa düşmüştür.

⁴ Abdülkâdir el-Arnaût'un hayatı için bkz. İbrahim Hatiboğlu, "Abdülkâdir el-Arnaût (1350-14 Şevval 1425/1929-26 Kasım 2004)", *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, II/2, 2004, ss. 195-199.

Yedi sene beraber çalıştığı ve birçok kitabı beraber tahkik ettiği Abdülkâdir el-Arnaût ise Şu'ayb el-Arnaût'un saygı gösterdiği bir çalışma arkadaşı olmuştur. Abdülkâdir el-Arnaût Vrelo/Kosova doğumlu, Nâsirüddin el-Elbâni ve Şu'ayb el-Arnaût ise aslen Arnavutluk Cumhuriyeti'nin İşkodra şehrinden olup, bu üç Arnavut arasında herhangi bir akrabalık da bulunmamaktadır.

Kırk iki yaşına kadar Şâfî ve Hanbelî fikhî ve literatürü alanında birçok kitabı tahkik eden el-Arnaût, muhakkik olarak kapağına adı yazılan ilk kitabı daha sonra kendisine ahkâm hadislerinin şerhi noktasında Begavî'nin en meşhur kitaplarından biri kabul edilen *Şerhu's-sunne'sinin* (Beyrut 1983) tahkikinin yolunu açacak olan Ebû Bekr el-Mervezî'nin *Müsnedu-Ebi-Bekri's-Siddîk*'ıdır (Beyrut ts.). Bu kitabın tahkiki için imtihana tabi tutulan el-Arnaût, eserin yazma nüshasında bulmuş olduğu tashîf ve tahriflerle, bu iş için yetkin olduğunu göstermiş ve böylece hadis alanındaki ilk kitabını tahkik etmiştir.

Yaklaşık yirmi sene çalışıp içinde Begavî'nin *Şerhu's-sunne'si* (I-XVI, Beyrut 1983), Nevevî'nin *Ravzâtu't-tâlibîn*'i (I-XII, Beyrut 1966), İbn Manzûr'un *Mühezzebu'l-egânî'si* (I-XII, ts.), İbn Cevzî'nin *Zâdu'l-mesîr fi ilmi't-tefsîr*'i (I-IX, Beyrut 1984), İbn Muflih'in *el-Mubdi fi şerhi'l-Mukni*'i (X, Beyrut 1980) gibi yetmiş iki ciltlik temel eserin tahkikine katıldığı el-Mektebu'l-İslâmî'den 1977 (1398) yılında ayrılarak, bir sene sonra merkezi Amman'da olan Müessesetü'r-Risâle'de işe başlar. Burada tahkik biriminin başına geçerek, tahkikine başladığı ilk kitap İslâm mirasında önemli bir yeri olan ve daha sonrasında Muhammed et-Tanâhî'nin *Medhel ilâ tarihi neşri't-turâsi'l-Arabî*'sinde kitabın muhakkiki el-Arnaût'tan övgüyle bahsedeceği *ez-Zehabi'nin Siyeru-a'lâmi'n-nübelâ*'sıdır (I-XXV, Beyrut 1985). Bulduğu ortamdaki siyasi karışıklıklardan dolayı 1982 (1402) yılında Ürdün'e yerleşerek aynı yayın evinde çalışmalarına devam eder. Amman'da Cebelu'l-Hüseyn mahallesi'nde el-Fazl b. Abbâs mescidi yanında ki bürosunda tahkikte geçirmiş olduğu elli yıllık tecrübesiyle İslâm âlemine İbn Balabân'ın *el-İhsân fi şerhi-Sahîh İbn Hibbân* (I-XVIII, Beyrut 1987), İbn Vezîr el-Yemânî'nin *el-Avâsım ve'l-kavâsım* (I-IX, Beyrut 1994), İbn Kayyım el-Cevziyye'nin *Zadü'l-me'âd* (Beyrut 1986), *Sahihu Müslim hariç Kütüb-i Sitt'e*'nin tamamını ve 1895 (1313) Mısır baskısı hatalarla dolu olan *Müsnedu'l-İmâm İbn Hanbeli*' (I-L, Beyrut 1997) on yıllık yorucu bir çalışma sonucu ekiyle birlikte tahkik ederek en kıymetli çalışmalarını burada kazandırmıştır.

Çalışmalarında en sağlam metni okuyucuya sunmayı hedefleyen el-Arnaût, tahkiklerinde sadece farklı nüshalardaki kelime farklılıklarına değinmemiş, tahkikteki konu hakkında gerekli olan bilgileri vermiş ve gerektiğinde müellifin görüşüne karşı çıkmıştır. Öyle ki Beşşâr Avvâd Ma'rûf ile birlikte tahkikine başladıkları *Kütüb-i Sitt'e*'nin râvîlerinin bulunduğu İbn Hacer'in *Takribu't-Tehzib*'inde ki (I-IV, Beyrut 1997) tavsik ve taz'iflerinde ihtilaf söz konusu olan bazı râvîler hakkında, İbn Hacer'in hükümlerine muvâfakat etmediği yaklaşık

iki bini bulan tenkidini kitabın ta'likinde belirtmiştir. Her ne kadar buna yel-tendiği için hadis ilmiyle ilgilenenler tarafından eleştirilse de, vermiş olduğu bu hükümlerin râvîlerin durumunu ve rivâyetleri etraflıca araştırması sonucu elde ettiğini savunarak, uzun zamandır terkedilmiş olan, râvîlerin durumunun değerlendirilmesi noktasında görüşünü açıkça belirtmesi ve muhaddislerin metodunda bir düzeltme yaptığını düşünmesinden dolayı en kıymetli tahkik-lerinden saydığı bu kitap, kendi ta'likleriyle *Tahrîru't-Takrîb* ismiyle basılmıştır. Bu minvalde ki bir diğer örnek hadis âlimlerinin, yaşadığı dönem de hem dirâyet hem rivâyet açısından "hadis ilminde kendisinin eşi olmadığı" söylediği Ahmet Şâkir'in Müsned tahkikidir. Onun birçok hadisin değerlendirilmesinde münekkitlerin kabul edemeyeceği derecede mütesâhîl davranmasına ve bazı ihtilaflı râvîleri mutlak manada kavi saymasına karşı çıkararak eleştirir. Tüm bu yaptığı eleştiri ve tenkitlerin bu büyük muhaddislerin konularına zarar vermeyeceğini, hadis ilminde ki tashîh ve ta'zîf meselesinin ictihâdî olduğunu ve bilimsel bir çalışmaya ancak bir şahsın hakkında lehine ve aleyhine olan hususları yazmakla ulaşılabileceğini düşünür.

İbn Hacer'e iki bin tenkitle karşı çıkmasının yanında zaman zaman Hanefî mezhebine meyletmesi, hadislerin tashihinde tesâhül göstermesi, bazı isnatların değerlendirilmesinde hata yapması ve özellikle de Allah'ın sıfatlarına yaklaşımı noktasında bir takım eleştirilere maruz kalmıştır. Hatta başlangıçta Eş'arî olan ve tahkiklerine düştüğü yorumları bu akîdeye göre oluşturan el-Arnaût, Hâlid eş-Şâyi'in *İstidrâk ve Ta'kîb alâ's-Şeyh Şu'ayb el-Arnaût fi te'vilihî ba'zi ahadis's-sifât* kitabıyla, sıfatlar konusunda sıfatları ispat etmemesi, tenzih ve te'vil'e çalışması yüzünden tenkit edilmiştir. Lakin daha sonradan görüşlerini değiştiren el-Arnaût, tahkikini yapmış olduğu el-Makdisî'nin *Akavîlu's-sikât* (Dımaşk 1978) kitabının mukaddimesinde bu konuda ki görüşlerinden döndüğünü, sıfatların ispatı tarafında karar kıldığını ifade etmiştir.

Ahmed b. Hanbel'in "Hadiste bir hata gördüğünüzde bunu düzeltin, çünkü Resûlüllâh (s.a.v.) lahn yapmaz" sözünü kendine ilke edinen el-Arnaût, her zaman en güvenilir nüshalara ulaşmayı hedefleyerek okuyucuya en sağlam metni sunmaya çalışmıştır. Müellifi ve kitabını etraflıca tanıtmak, itimat ettiği nüshanın dakik takibi, okunması zor olan kelime, şahıs ve yer isimlerinin harekelemek, metinde eğer hata varsa düzelterek nassı her türlü tashîf ve tahrîften muhafaza edilmiş bir şekilde okuyucuya sunmak, metindeki ayetler farklı kıraate göre gelmişse bunun kimin kıraati olduğunu belirtmek, metindeki hadislerin muteber kaynaklardan tahrîcini yaparak geçmiş ulemanın menheci ışığında sıhhat durumuna değinmek, şöhrat bulmamış şahısları ve basılı olmayan kitapları tanıtmak, müellifin kısa geçtiği ya da muğlak bıraktığı meseleleri okuyucuya açıklamak, zaman zaman müellifin görüşüne karşı çıkararak neden karşı çıktığını istidlal ederek açıklamak tahkiklerindeki en bariz özelliklerindedir.

Tefsir, hadis, fıkıh, edebiyat, ahlak alanında birçok kitabı tahkik eden el-Arnaût'un tahkiklerinde zaman zaman ayetten kastedilenin ne olduğu hususunda âlimlerin görüşlerini arz etmesine, zamirlerin mercii noktasında tartışmalara, hadisin tamamını verip şahitlerini zikretmesine, hadisteki müşkil olan yerleri izah edip te'vili noktasındaki görüşleri belirtmesine, hadisin yorumunda katılmadığı nokta varsa bunu açıklamasına, hadis usulü konularına değinmesi ve râvilerin durumu hakkında bilgiler vermesine, metin tenkidi yapıp rivâyeti tarihe, akla, konuyla ilgili diğer rivâyetlere arz etmesine, bilimsel gelişmelerden yararlanmasına, konuda fikhi ihtilaf varsa bunu açıklamasına ve mezheplerin konuya yaklaşımına, bununla yetinmeyip görüşler arasından tercihte bulunmasına, şiirlerde eksiklik varsa tamamlamasına ve gramatik tahlillerde bulunmasına da rastlanmaktadır.

Hanefi mezhebine müntesip olmaktan gurur duyan el-Arnaût, kendini mu-kallid görmeyerek, müttebî bir Hanefi olarak delilin kuvvetliliğini esas alır. Taklîdin avam için olduğunu savunarak, ömrünü hadis, fıkıh, usûl-i fikh, tefsir ilimlerini tahsille geçirmiş birinin kendini avâmın yerine koymasını doğru bulmayıp, hadisi değerlendirirken, bunun bir mezhebin ya da bir müçtehidin görüşüne uygun olup olmamasına bakmaması ve zaman zaman eserlerinde Bedreddin el-Hasenî'nin "Sahih hadisler şer'î ahkâm için asıldır, mezhebin sahîh hadise dayanması gerekir, sahîh hadisin mezhebe değil" sözünü zikretmesi kendi üslubunun tâbi olduğu mezhepteki baskısını göstermektedir.

Belki de el-Arnaût'un iki yüz elli cilde yakın kitap tahkikinde bulunmasının en büyük vesilesi ekip çalışmasına verdiği önemdir. Tahkik işinin tek kişinin işi olmadığını vurgulayarak, mutlaka ekip çalışmasıyla olması gerektiğini benimseyen el-Arnaût, Ürdün'e yerleştikten sonra birçok öğrenci yetiştirmiştir. Öğrencilerinin çalışmalarını hem yazı hem de zabt açısından kontrol eder, hatalarını düzeltir ve yetişmeleri noktasında muhakemelerini kullanmalarına ve bireysel karar vermelerine son derece önem verirdi. Özellikle uzun süre yanında çalışan Muhahmmed Naîm el-Arkasûsî, İbrahîm ez-Zeybek, Adîl Mürşid, Ahmed Berhum, Âmir el-Gazbân, Sa'id el-Lehhâm, Heyssem Abdulgafur, Ahmed Abdullah, Ziyâd 'İvaz ve Hamzâ el-Bekrî öğrencilerinden bazılarıdır.

Osmanlı'dan övgüyle bahseden el-Arnaût, başta II. Abdulhamîd Han olmak üzere Osmanlı padişahlarını hayırla yâd ederek, İstanbul'un güzelliklerinden fırsat buldukça bahsederdi. Ayrıca ilim tâlibine başta Arapçayı doğru bir şekilde öğrenmesi, sosyal yaşamında örnek bir hayat sergilemesi, aklı olgunlaşana kadar araştırma, okuma ve yazmasına aralıksız devam etmesi gerektiği, ihlaslı olmaya çalışıp Allah'ın kendisini iman, ilim ve doğruluk üzere sabit kılması için dua etmesi, mütevazı ve çalışmalarında titiz olması noktasında tavsiyeleri bulunan el-Arnaût samimi, ikram sahibi, merhametli, ahlaklı bir şahsiyet olarak bilinir. İlerlemiş yaşına rağmen, kendisinden ilim öğrenmek için evine gelen öğrencileri geri çevirmez, ilminin zekâtını her fırsatta vermeye çalışırdı.

Doksan yılına yakın bereketli bir ömrün semeresi olarak tefsir, hadis, fıkıh, edebiyat, şiir, Arapça gibi birçok alanda iki yüz elli cilde yakın kitap tahkik çalışması yapan el-Arnaût, yetiştirmiş olduğu alanında uzman onlarca muhakkikle İslâm ilim mirasının asrımızdaki önde gelen muhakkik ve muhaddislerinden biri oldu. Hedefi bütün sahîh ve hasen hadisleri ihtiva eden bir hadis ansiklopedisi hazırlamak, arzusu ise İslâm'ın dünyanın herhangi bir ülkesinde tam anlamıyla kaim olmasını görmek olan el-Arnaût'a Cenâb-ı Hak'tan rahmet niyaz ederken ömrünü Sünnet-i Seniyye'ye hizmet uğrunda geçirmiş olması hasebiyle de Sevgili Peygamberimize komşu olmasını niyaz ediyoruz.⁵

Yusuf OKTAN, Arş. Gör.,
Yalova Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Hadis, YALOVA,
Uluslararası İslâm Üniversitesi, Kualalumpur, MALEZYA

⁵ İbrahim ez-Zeybek, *el-Muhaddisu'l-'Allâmetü'ş-Şeyh Şu'ayb el-Arnaût siretuhû fi talebi'l-ilm ve cuhûduhu fi tahkiki't-turâs*, I, Beyrut 2012/1433, Enbiya Yıldırım, *Hadisler ve Zihinlerdeki Sorular-Büyük Muhaddis Şu'ayb Arnavut'la söyleşi-*, İstanbul 2011/1433.

Bu yazının hazırlanması safhasında istifade ettiğim yukarıdaki iki kitap yanında, Şu'ayb el-Arnaût'la yapılan yazılı ve görsel röportajlardan, öğrencileriyle görüşmelerimden, hakkında yazılan makalelerden, kendisini mükerreren ziyaretlerim sırasındaki tecrübelerimden istifade edilmiştir.